

PREDGOVOR

*S*RPSKO DRUŠTVO JE U KONTINUIRANOJ POTRAZI za održivošću i sastavni deo ove potrage je, barem u javnom diskursu, pridruživanje Evropskoj uniji (EU). Ovaj proces, započet početkom milenijuma, posmatrano iz naše perspektive je dugotrajan, mukotrpan i bolan, te zahteva racionalno sučeljavanje potencijalnih benefita sa potencijalnim troškovima. Potencijalni benefiti zemalja u razvoju od pridruživanja EU su brojni i multidimenzionalni: politički, ekonomski i kulturni. Naravno, u stvarnom životu „nema besplatnog ručka“: potencijalni benefiti su povezani sa potencijalnim troškovima, kao što su troškovi pristupnih pregovora i primene EU standarda i smanjene autonomije u političkom odlučivanju. Ne manje važno, prilikom donošenja odluke o pristupanju posebno je značajno obratiti pažnju na benefite koji se mogu lako transformisati u troškove. Na primer, potencijalni benefiti od slobodnog protoka ljudi u potrazi za poslom i boljim životom se vraćaju kao bumerang na čijim krakovima vrebaju populistički pokreti koji se zalažu za demontažu EU i povratak na nacionalni koncept. Prema Eurobarometru iz 2018. čak 39% građana najviše brine problem imigracije na EU nivou. Zabrinutost u vezi imigracije je usko povezana sa zabrinutošću građana za problem nezaposlenosti na nacionalnom nivou – 25% ispitanika smatra da je nezaposlenost najveći problem sa kojim se moraju suočiti nacionalne ekonomije EU. Između ostalog, brexit je posledica pogrešne (spinovane) percepcije domaćeg stanovništva da im radnici koji su pristigli iz manje razvijenih članica EU otimaju radna mesta, a kroz povećanu ponudu rada i snižavanje minimalno prihvatljivih uslova za rad snižavaju nadnice. Istina je da su u ovom slučaju jedini i pravi gubitnici zemlje iz kojih odlazi radna snaga, posebno ona kvalifikovana. Ali ako najobrazovaniji odu, a namerni smo da postanemo deo jednog velikog tržišta sa intenzivnom konkurencijom, ko će da inovira i proizvodi nove tehnologije i kako ćemo postati konkurentni? U slučaju neuspeha, ishod su hronični deficitu tekućeg računa koji vode dužničkoj krizi, sniženju standarda i zakucavanju u lancu proizvodnje proizvoda sa niskom dodatom vrednošću gde je glavna poluga privlačenja stranih investitora jeftina, niskokvalifikovana radna snaga što predstavlja svojevrsnu trku ka dnu. Slično prethodnom, iako se često navodi da je potencijalni benefit pridruživanja mir i bezbednost, od početka milenijuma je značajno po-

većan broj terorističkih napada na EU zbog percepcije ekstremista da su EU, pa samim tim i njene zemlje-članice, njihovi neprijatelji. Zbog toga je terorizam na drugom mestu liste zabrinutosti građana na EU nivou – 38% ispitanika.

Uzeti zajedno, intenzivna imigracija iz zemalja Severne Afrike, Bliskog i Srednjeg istoka, u kombinaciji sa terorističkim napadima i privrednom krizom su značajno uzdrmali poverenje građana u nacionalne vlade i EU. Svega 36% građana ima poverenje u nacionalnu vladu, dok svega 41% ima poverenje u EU. Paradoksalno je da je Srbija, uprkos svom, više nego ambivalentnom stavu po ovom pitanju, iznad evropskog proseka jer bi, prema procenama Ministarstva za evropske integracije Republike Srbije iz januara ove godine, oko 52% građana na referendumu glasalo za ulazak u EU dok bi svega 24% bilo protiv. Na nedavnim parlamentarnim izborima u Italiji ubedljivu pobedu su odnele stranke ekstremne desnice i populistički koji se zalažu za opstrukciju EU, konačni obračun sa političkim establišmentom, snižavanje poreza za srednju klasu i siromašne, progresivnije oporezivanje bogatijih slojeva društva, ukidanje obaveze vakcinisanja dece, uvođenje osnovnog minimalnog dohotka i reformu penzionog sistema tako da minimalna penzija bude 1000 evra. Naravno, ovo je samo spisak lepih želja za ekonomiju čiji je javni dug na nivou od 133% BDP-a (posle Grčke najzaduženija privreda evrozona), nivo proizvodnje za 5% niži u odnosu na vrhunac dostignut u periodu pre izbijanja krize 2008, koja ima najniži privredni rast u evrozoni (prognoza za 2018. je 1,5%), sa populacijom koja je jedna od nastarijih na svetu (29,4% građana je starije od 60 godina – ispred je jedino Japan sa prosekom od 33,4%), stopa nezaposlenosti duplo veća od one kod njenih severnih suseda, dok je stopa nezaposlenosti među mladima iznad 25%. Osim toga, privreda stagnira i željna je kreditiranja kojeg nema u dovoljnoj meri jer su banke u izuzetno teškoj poziciji – 15% njihovih bilansa čine nenaplativa potraživanja. Kada se uzme u obzir činjenica da je italijanska privreda deset puta veća od grčke i da je italijansko tržište državnih obveznica treće najveće na svetu (iza američkog i japanskog), jasno je da su potencijalne reperkusije pogrešnih političkih odluka nesagledive – EU i evrozona bi teško preživele italijanski bankrot. Ipak, i pored toga, populistička strategija je upalila u Italiji, a pitanje je da li će, osim u Britaniji, upaliti i u drugim, pre svega najvećim ekonomijama EU. Indikativno je da

6 | veliki broj građana centralnih privreda EU smatra da se njihove nacionalne

ekonomije na pogrešan način nose sa narastajućim politekonomskim problemima zbog čega se sve češće u javnoj debati poseže pitanje napuštanja EU ili, u najmanju ruku, referenduma o ostanku u EU. Italijani su, poput Britanaca lane, na ovogodišnjim martovskim parlamentarnim izborima odlučili da za svoje nedaće krive druge (rekli bi se nešto što je prevashodno svojstveno nama) što otvara pitanje opstanka EU ukoliko ova tužna praksa nastavi da se širi. Izvesno je da je naša trenutna, reklo bi se nepovoljna pozicija u odnosu na EU, svakako posledica kašnjenja i grešaka koje smo sami napravili u poslednjih tridesetak godina. Čini se, takođe, da su najbolji dani EU prošli i ostaje veliko pitanje šta ćemo tamo, ako uopšte do toga dođe, zateći za desetak godina.

Da bi se spasio evropski koncept kosmopolitizma, tolerancije i građanskog vrednosnog sistema potrebno je suočiti se sa populizmom i sopstvenim greškama napravljenim u skoroj prošlosti. Ključno je u centar proevropske političke agende postaviti probleme za koje su zainteresovani građani i ponuditi rešenja u skladu sa ideologijom liberalne demokratije. Uspešna strategija borbe protiv nedemokratskih vrednosti podrazumeva razumevanje savremenog političkog i privrednog okruženja. Naravno, za razumevanje sadašnjosti, na prvom mestu je potrebno razumeti prošlost. Dosledno tome, ovaj temat otvara pitanja porekla simbolike fašizma, uspona savremenog evropskog populizma, uzroka pada participacije građana Srbije u procesu demokratskog odlučivanja, te naših privrednih lutanja u bližoj i daljoj prošlosti.

U prvom delu temata koji nosi naziv *Evropa nekad i sad: Simboli fašizma i diskurs populizma*, Dragana Jeremić Molnar i Aleksandar Molnar u radu „Simbolički koreni fašizma” razmatraju funkcije i značaj *fascisa* u antičkoj rimskoj monarhiji i zaključuju da je u kasnijem periodu uveden kao sredstvo kažnjavanja Rimljana koje je trebalo da demonstrira superiornost kraljevskog imperijuma nad slobodom građana. U radu „Evropska kriza i uspon populizma“ Ognjen Radonjić pronalazi uzroke tekuće političke krize u Evropi u ekonomskoj krizi koja je nastupila 2009. i posledičnim porastom u nejednakosti u raspodeli dohotka i bogatstva. Da bi Evropa povratila svoje tradicionalne posleratne vrednosti, kako autor ističe, neophodno je u kratkom roku odustati od mera štednje i povećati investicije i realne nadnice kako bi se povećala zaposlenost i smanjile nejednakosti. U dugom roku je

potrebno personalizovati odgovornost i videti da li EU ima snage i potencijala za političku integraciju.

U drugom delu temata *Srpsko društvo u potrazi za održivošću*, Nataša Jovanović u radu „Demokratija posmatrača: analiza *paradox*-a divergencije između demokratije i kapitalizma na primeru izborne participacije u Srbiji“ istražuje odnos između konsolidacije kapitalizma i pada izborne participacije na primeru Srbije. Autorka zaključuje da se Srbija dobrim delom uklapa u teorijsko-hipotetički okvir konsolidacije institucionalne (formalne) demokratije i jednakih političkih prava sa jedne i iščezavanja socijalne jednakosti sa druge strane ali i da, s obzirom na to da je izborna participacija još uvek na relativno visokom nivou, treba biti obazriv sa konačnim zaključcima. U radu “Bring the Right One In: International Organizations and Privatization Strategies in Slovenia, Croatia and Serbia” Alexander Mesarovich razmatra efektivnost različitih modela privatizacije implementiranih u tri bivše jugoslovenske republike: Sloveniji, Hrvatskoj i Srbiji. Dodatno se ispituje uticaj različitih međunarodnih aktera i agencija na izbor metoda privatizacije kao i uspeh ili neuspeh u njihovoj implementaciji. Autor zaključuje da je sa protokom vremena opao privatizacioni entuzijazam međunarodnih organizacija čime su se smanjili pritisci na domaće vlasti što je dalje vodilo neefikasnim privatizacionim ishodima. Na kraju, Kristina Pavlović u radu „Budžeti Kneževine Srbije 1844 do 1858“ na osnovu neobjavljene arhivske građe pruža pregled budžeta prihoda i rashoda Kneževine Srbije za period od 1844. do 1858. i zaključuje da je jedna od osnovnih karakteristika analiziranog perioda narušena budžetska ravnoteža koja je bila posledica politike odobravanja budžeta sa deficitom o čijem pokrću se nije vodilo računa.

Ostaje nam da se zamislimo nad upozorenjem Edmunda Berka (Edmund Burke), irskog državnika iz XVIII veka, da je „doba viteštva prošlo. Nastupilo je doba onih koji pametuju, ekonomista i računđizija čime je slava Evrope izgubljena zauvek.“

Ognjen Radonjić